

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

Door [Adjiedj Bakas](#) - 6 juni 2020

Geplaatst in [Coronavirus](#) - [Democratie](#) - [Media](#)

Een pandemie, zoals de huidige corona-pandemie, staat zelden op zichzelf. De pest in de Middeleeuwen bracht ziekte en dood. Maar rond die tijd ontstond ook een mediarevolutie in de vorm van de boekdrukkunst. Dat hielp Maarten Luther zijn reformatie breed te communiceren.

Daarna kwam de Renaissance, waarmee we een grote spurt voorwaarts maakten, op gezette tijden onderbroken door nieuwe uitbraken van de Pest. We leven nu in het Coronatijdperk. Daardoor versnelt de Digitale Transformatie, die al eerder begon. Zo komt het Tweede Machinetijdperk sneller tot ons.

Er is nu markt voor een Nieuwe Reformatie

Mediarevoluties, zoals de huidige Digitale Transformatie, hebben een enorme impact op onze samenleving. Iedere keer wanneer er zo'n revolutie plaatsvond in onze geschiedenis, ging die gepaard met culturele en politieke aardverschuivingen. In het geval van de huidige internetrevolutie is dat niet anders.

De ontwikkeling van het schrift, zo'n 3000 jaar voor Christus, gaf een enorme impuls aan de beschaving in het oude Mesopotamië. De eerste steden konden erdoor ontstaan en in het verlengde daarvan de eerste centraal geregeerde rijken. De ontdekking van de boekdrukkunst zorgde er rond 1600 voor dat de Verlichting Europa uit de duistere Middeleeuwen trok. Klassieke auteurs werden herontdekt, vertaald en gepubliceerd. Ook kritiek op de katholieke elite kon zich door de

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

boekdrukkunst als een lopend vuurtje verspreiden in grote delen van Europa.

We kennen deze godsdienstrevolutie nu als de Reformatie en in het kielzog van die Reformatie ontstond het kapitalisme. De huidige mediarevolutie, met als belangrijkste verschijnselen digitalisering, het internet en kunstmatige intelligentie, zorgt ervoor dat ondertussen overal ter wereld de politieke en religieuze kaarten opnieuw worden geschud. De gevestigde media staan erbij en kijken ernaar, zonder veel uit te kunnen richten.

Massamedia verliezen aan kracht

De huidige mediarevolutie, versneld door de corona-pandemie, is overweldigend. De wereld digitaliseert nu in een exponentieel tempo. In de nieuwe orde die zo ontstaat zijn wij zowel zenders als ontvangers van informatie. De hoeveelheid data die we met z'n allen genereren verdubbelt ondertussen ieder jaar. En die data geven, zonder dat we ons daarvan al te bewust zijn, een enorme inkijk in ons denken en voelen. We worden als het ware transparant.

Naast de data die we zelf verzenden, bijvoorbeeld via Google-zoekopdrachten of Facebook-berichten, worden er ook allerhande data gegenereerd via de genetwerkte apparaten die we gebruiken. Dit *internet of things* omvat nu al zo'n 150 miljard sensors en meters waarmee van alles wordt geregistreerd, van de tv-programma's die we kijken tot aan de gegevens van onze slimme energiemeter en de locatie van onze smartphone.

De data worden vervolgens automatisch geanalyseerd door zelflerende algoritmes, oftewel kunstmatige intelligentie. De rol van deze algoritmes wordt met de dag groter. De meeste financiële transacties worden momenteel al door algoritmes uitgevoerd, maar dat is niet alles, want algoritmes genereren net zo makkelijk nieuwsberichten.

Een nu al zichtbaar effect van de revolutie die digitale media brengen, is de versplintering van het medialandschap. Massamedia verliezen aan kracht en op maat gesneden media komen ervoor in de plaats. *Wynia's Week* is daar een voorbeeld van. De *communis opinio* van de mainstream media, een min of meer gefabriceerde overeenstemming waar we ons zonder al te veel vragen op baseerden, wordt ingeruild voor ontelbare, elkaar weerleggende perspectieven.

De massa wordt individueler

De waarheid maakt plaats voor 'feiten versus alternatieve feiten'. De bemiddelende stem van de massamedia gaat zo ten onder in een kakofonie van mediageluiden die niet meer malen om feitelijkheid, maar vol gaan voor een zo groot mogelijke beïnvloeding van het publiek. Propagandakanalen van verschillende kanten overstemmen min of meer neutrale massamedia. Wat we overhouden is een versplinterde mediawerkelijkheid, waarin feiten er steeds minder toe lijken te doen.

Net zoals tijdens de Reformatie de wet van de kerk werd ingeruild voor het persoonlijk geweten, wordt

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

nu de mening van de massamedia ingeruild voor meer persoonlijke stellingnames. En die stellingnames hoeven niet uit te monden in meer persoonlijke vrijheid en zelfbeschikking, zoals tijdens de Reformatie het geval was, maar kunnen net zo goed gericht zijn op een terugkeer naar de 'duistere middeleeuwen'. Denk aan moslimjongeren die via internet aansluiting zoeken bij idealen en pleiten voor de herinvoering van wetten en normen uit de tijd van hun profeet.

'Media op maat' zorgen voor sociale polarisatie

Facebook en Twitter beschouwen zich als doorgeefluiken van informatie die niet verantwoordelijk zijn voor de inhoud van wat er gepubliceerd wordt. Maar de Amerikaanse president Donald Trump heeft nu een decreet ondertekend waarmee hij sociale media als Twitter en Facebook aansprakelijk wil maken voor de inhoud op hun sites. Trump vindt de sociale media vooringenomen en neemt daarom stappen.

Sociale media genieten nu nog rechtsbescherming tegen klagers over materiaal dat gebruikers op hun netwerken plaatsen. Dat is geregeld in een artikel in de communicatiewet. Als het Trump lukt hun bescherming te verminderen zouden de sociale media mogelijk in talrijke rechtszaken verwickeld raken door claims van mensen die vinden dat er bijvoorbeeld partijdige of onfatsoenlijke boodschappen op zijn verschenen.

Sociale media genieten nu nog rechtsbescherming tegen klagers over materiaal dat gebruikers op hun netwerken plaatsen. Dat is geregeld in een artikel in de communicatiewet. Trump kondigde aan dat hij met wetgeving komt waarmee dat artikel verdwijnt of op zijn minst wordt afgezwakt. De bedrijven „zullen hun aansprakelijkheidsschild niet kunnen behouden”, voorspelde hij.

Overheden houden niet van vrije nieuwsgaring

Ook in Europa nemen overheden nu stappen tegen sociale media, die 'fake news' zouden verspreiden, volgens de politieke elites.

Iedereen die op sociale media zit weet dat je ongevraagd allerlei commerciële boodschappen en nieuwsberichten toegestuurd krijgt die een weerspiegeling vormen van de interesses die je toont op dit medium. Ook voor andere sites gaat dit op.

We worden door toepassing van algoritmes permanent naar de mond gepraat met berichten die in ons straatje passen. Ieder van ons krijgt zijn eigen 'zie-je-wel!-nieuws' voorgeschoteld. Het effect hiervan is dat 'de andere kant van het verhaal' totaal uit zicht verdwijnt en we alleen nog maar worden bevestigd in de mening of voorkeuren die we toch al hadden. Stel dat de buurman er een totaal andere mening op na houdt en al jaren berichten krijgt die hem bevestigen in zijn mening.

Ongemerkt groei je zo steeds verder uit elkaar, tot er twee extreme meningen loodrecht tegenover elkaar staan. Iedere dialoog of kritische confrontatie met andere meningen verdwijnt zo, en dat is niet goed voor onze democratie. Daarbovenop komt nog eens dat burgers ook zelf voortdurend kiezen voor

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

hun eigen nieuwskanalen. Die preken dagelijks voor eigen parochie, want de leden van andere parochies hebben hun eigen spreekbuizen. Uiteindelijk zorgt dit voor desintegratie en de versplintering van de samenleving. Algoritmes werken kortom sociale polarisatie in de hand.

'Porren' door de overheid

Beïnvloeding door algoritmes is in commerciële sectoren al heel gewoon. Op basis van onze zoekopdrachten krijgen we bijvoorbeeld aanbiedingen voorgeschoteld wanneer we ons digitale krantje lezen.

Ook de prijs die we voor een product of dienst betalen is steeds vaker gebaseerd op big data - denk aan de prijzen van vliegtickets, die met de dag veranderen en ook per locatie verschillen. In de nabije toekomst zullen overheden en andere instituties dergelijke digitale beïnvloedingstechnieken steeds vaker toe gaan passen: *nudging* heet dat, oftewel 'porren'.

Wanneer overheidsinstanties deze techniek toepassen, gaat het over het algemeen om beïnvloeding waar we allemaal baat bij hebben, zoals het stimuleren van gezond gedrag of duurzame aankopen. Niks mis mee, zou je dus zeggen.

China als voorland

Maar deze technologie kan gehacked worden door kwaadwillenden en biedt natuurlijk ook andere mogelijkheden tot beïnvloeding. In een land als China zie je wat daarvan het resultaat kan zijn. Er wordt in het 'rijk van het midden' gewerkt aan een 'burgerschap score' voor iedere inwoner, op basis van big data analyses. Een dergelijke score gaat straks bepalen of iemand er een lening of een baan krijgt, en ook een visum voor een buitenlandse reis gaat ervan afhangen.

Op internet te veel gezocht naar kritische buitenlandse geluiden? Dan geen visum en ook niet die baan bij de overheid. In China leidt *big data* dus rechtstreeks tot *big brother*. Bij ons niet mogelijk, toch? Vergis u niet, want ook in het vrije westen wordt op grote schaal toezicht gehouden op het internetgedrag van burgers. Meestal gebeurt dit onder het mom van terrorismebestrijding.

Uit de data van klokkenluider Edward Snowden blijkt bijvoorbeeld dat de Britse geheime dienst onder de naam *Karma Police* massaal browse-geschiedenissen van gebruikers opslaat in een database. De dienst kan deze geschiedenis dan, bij een vermoeden van terrorisme, opvragen bij Karma Police. Een dergelijk gebruik van big data lijkt me gerechtvaardigd, omdat het bedoeld is om ons allen veilig te houden.

Maar misbruik zoals in China ligt natuurlijk voor de hand. En ook ons democratisch systeem kan ermee worden beïnvloed, bijvoorbeeld door zwevende kiezers via *nudging* te stimuleren om op een bepaalde partij te stemmen.

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

Smartphone-democratie

De inmiddels overleden Amsterdamse burgemeester, Eberhard van der Laan, pleitte in [dit](#) interview kort voor zijn dood ervoor om alle politieke partijen op te heffen. Op alle bestuursposities zouden rasbestuurders moeten komen en het volk zou via de smartphone ieder voornemen van bestuurders kunnen steunen of verwerpen.

Deze smartphonedemocratie zou tot een elitewissel leiden, zoals tijdens de Reformatie ook gebeurde. Nu moeten we als burgers maar afwachten wie de boven ons gestelden burgemeester maken. Met dramatische mislukkingen als Femke Halsema in Amsterdam ten gevolge. We weten ook niet welke coalities gevormd worden, wat bijvoorbeeld aan Klimaattafels is bedisseld en ga zo maar door. Dat alles leidt tot veel onvrede onder de kiezers. Het voorstel van Van der Laan sluit goed aan op de huidige informatierevolutie.

Voorsorteren op een samenleving in meer versnellingen

De digitale revolutie zal de komende jaren zorgen voor enorm veel verschuivingen in onze samenleving. Robots en algoritmes (laatstgenoemden liggen aan de basis van kunstmatige intelligentie en big data analyse) zullen er voor zorgen dat een groot deel van de bevolking werkloos wordt en nauwelijks nog zicht heeft op nieuw werk.

Deze trend was al langer gaande, maar versnelt nu door de corona-pandemie. Dit betekent dat velen min of meer nutteloos worden, in elk geval volgens het huidige economische paradigma. Degenen die eigenaar zijn van de algoritmes zullen enorm veel economische en politieke macht vergaren, en de ongeëvenaarde ongelijkheid die zo ontstaat, zal ongetwijfeld zorgen voor sociale onrust. Tenminste, wanneer we het ongelijkheids-tij niet weten te keren en de verliezers van de vooruitgang geen

Ruim baan voor Nieuwe Reformatie en de Digitale Democratie

perspectief weten te bieden.

Tech-giganten opknippen?

Nu geldt 'the winner takes it all'. De tech-giganten als Google, Amazon, Facebook etc. zijn machtiger dan ooit, tech-miljardairs worden iedere dag rijker, terwijl middenklassen en arbeidersklassen verarmen. We leven nu dus in een tijd van nieuwe feodalisering. Op middellange termijn is dat dodelijk voor menselijke creativiteit en ondernemerschap, dus deze trend zal doorbroken moeten worden. Dat kan door het opknippen van de grootste tech-bedrijven, zoals eerder gebeurde met telefoonreus Bell en oliereus Standard Oil.

Ons wacht dan door de digitalisering een nieuwe Verlichting en nieuwe Reformatie, een nieuwe verdeling van de macht en een nieuwe elite, maar dan moeten we eerst door een fase waarin de oude orde oplost en de nieuwe nog niet is gevormd. Wanneer we nu niet voorsorteren op een nieuwe orde, betalen we daar later de prijs voor. Wat er volgens mij nodig is, is de opbouw van een samenleving in meerdere versnellingen, waarin voor elke versnelling een 'nutsfactor' is ingebouwd. Want nutteloosheid doet afbreuk aan onze menselijke waardigheid. Wanneer we ons nuttig voelen, zijn we doorgaans ook gelukkig.

Waarheen, waarvoor?

De strijd om de toekomst is al begonnen. YouTube censureert filmpjes die het coronabeleid van de overheid kritiseren, zoals die van Maurice de Hond. Twitter censureert vrijdenkers als *Imam of Peace* Mohamed Tawhidi. En de oprukkende supermacht China exporteert het eigen mediabeleid, dat ook niet zo van vrijheid van meningsuiting is. Er valt dus nog een wereld te winnen. Moedig voorwaarts! Op naar de Nieuwe Reformatie dankzij deze communicatierevolutie!